

DOI: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_04
УДК 343.98

К. А. Шаповал,

ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1826-5261>, e-mail: katjshapoval@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, ВЧИНЕНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

У статті досліджено питання призначення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа та здобуття за допомогою нього фактів, необхідних для формування доказової бази під час розслідування кримінальних проваджень, а саме вбивств, вчинених у зв'язку із застосуванням домашнього насильства. На підставі наукових позицій і практичного досвіду розглянуто поняття й особливості застосування поліграфа загалом і в діяльності правоохоронних органів зокрема. Зазначено вимоги, які висувають до осіб, щодо яких фахівці застосовують психофізіологічне дослідження.

Також проаналізовано врегулювання відносин під час застосування поліграфа на законодавчому рівні. Зазначено перспективи розвитку та напрями законотворчої діяльності для більш детального законодавчого врегулювання використання поліграфа в діяльності правоохоронних органів зокрема і в країні загалом.

Ключові слова: поліграф, експерт-поліграфолог, психофізіологічна експертиза із застосуванням поліграфа, кримінальне провадження, кримінальне судочинство.

Постановка наукової проблеми. В Україні вже тривалий час обговорюють питання щодо використання поліграфа як джерела доказування в межах кримінального провадження. Ця пропозиція міститься в проекті Закону «Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)» від 10.12.2015 р. № 3611¹. Так, цим документом ініційовано внесення змін до ст. 258 Кримінально-процесуального кодексу України (далі — *КПК України*) та доповнення його ст. 264-1 «Перевірка правдивості показів особи на поліграфі (детекторі брехні)». Перевірка правдивості свідчень особи на поліграфі (детекторі брехні) є психофізіологічною експертизою, яку здійснюють експерти відповідної кваліфікації за науково-обґрунтованими мето-

¹ Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні): проект Закону України від 10.12.2015 р. № 3611. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57349 (дата звернення: 15.05.2020).

диками. Проте, зазначені вище пропозиції офіційно не закріплено на законодавчому рівні та повернуто ініціаторам на доопрацювання.

Більшість науковців, які досліджують проблеми, пов'язані з діяльністю правоохоронних органів, схиляються до думки, що інформація, здобута за допомогою поліграфа, може бути доказом у кримінальних провадженнях. Більшість поліграфологів погоджуються з цією думкою, пояснюючи, що поліграф майже неможливо обдурити.

Зважаючи на тенденцію до збільшення кількості випадків використання поліграфа, існує висока вірогідність використання даних, здобутих за допомогою цього пристрою, як доказової бази в межах кримінального провадження вже в найближчому майбутньому.

Отже, виникає необхідність детально проаналізувати застосування психофізіологічного дослідження з використанням поліграфа під час розслідування кримінальних правопорушень, а саме вбивств із застосуванням домашнього насильства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Уперше динаміку фізіологічних процесів в організмі із застосуванням приладу (гідросфігмометра — реєстратора змін тиску крові) дослідив 1895 року італійський криміналіст Чезаре Ломброзо (з метою виявити брехню грабіжника) і виклав результати цього експерименту в роботі «Злочинна людина. Ще з 1881 року він застосовував цей прилад під час допитів. Досліди Ч. Ломброзо зацікавили вчених різних країн ¹.

В Україні використання поліграфа досліджували такі науковці, як: А. Ф. Волобуєв, В. Я. Дідик, Н. С. Карпов, О. І. Клевцов, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, Т. А. Лешкович, Д. А. Мовчан, О. І. Мотлях ², О. А. Назаров ³, О. О. Пунда, М. М. Ржевська, І. П. Усіков та інші.

Від 2006 року в Україні діють Міжнародна ліга поліграфологів (далі — *МЛП*) та Міжнародна асоціація поліграфологів (далі — *МАП*) — професійні об'єднання фахівців поліграфа, які представляють приватний, правоохоронний і державний сектори різних країн світу, зокрема й України, США, Ізраїлю, Мексики, Росії та ін. Президентом МЛП і МАП є доктор Андрій Волик ⁴.

¹ Ломброзо Чезаре. Человек преступный; пер. с итал.: Г. Гордон, К. Тетюшинова, С. Раппопорт, Н. Житкова, К. Толстой. Москва: ООО ТД Алгоритм, 2015. 352 с.

² Мотлях О. І. Окремі засади використання поліграфа під час розслідування кримінальних правопорушень // *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. Київ, 2015. № 1 (9). С. 250—259.

³ Назаров О. А. Судебно-психофизиологическая экспертиза и проверки на полиграфе (детекторе лжи) в Украине: правовой аспект // *Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа та спеціальних знань в юридичній практиці*: електр. ж-л/редкол.: О. А. Назаров (голов. ред.) та ін. Київ, 2016. № 2 (16). URL: <https://expertize-journal.org.ua/for-notice/40-sudebno-psikhologicheskaya-ekspertiza-s-ispolzovaniem-poligrafa-detektora-lzhi> (дата звернення: 17.05.2020).

⁴ International League of Polygraph Examiners. URL: https://www.polygraph.org.ua/index_ukr.html (дата звернення: 22.05.2020).

Мета статті. Визначення й аналіз значення застосування психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа під час розслідування ббивств, вчинених у зв'язку із застосуванням домашнього насильства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Винятково важливу роль у подоланні протидії розслідуванню тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи, як зазначила В. О. Гусева, мають спеціальні знання, що їх застосовують під час різного роду судових експертиз і досліджень, використовують у слідчій практиці під час розслідування спеціальних засобів. Усе це сприяє скороченню термінів розслідування кримінальних справ, ускладнює суб'єктам протидії маніпулювання з доказами, дає змогу здобути науково обгрунтовану та криміналістично значущу інформацію, використання якої сприяє своєчасній нейтралізації протидії розслідуванню¹.

Вітчизняні науковці-криміналісти виокремлюють дві галузі криміналістичної техніки: традиційну та нетрадиційну. Проте, поліграф залишається поза детальною увагою. Зважаючи на це, є підстави стверджувати необхідність подальшого розвитку криміналістичної техніки, додаючи до неї нові розділи, які відображають актуальні потреби практики протидії злочинності. Наразі дефіцит вітчизняних наукових досліджень у зазначених сферах гальмує цей процес, серед причин чого, імовірно,— спірне уявлення про криміналістику як науку, що має винятково правову (юридичну) природу. Наслідком майже сімдесятирічного панування такої концепції стало те, що нині фахівцям із природничих і технічних наук доволі складно офіційно здійснювати наукові пошуки в галузі криміналістики, оскільки формально вони не мають відповідної вищої освіти, а потерпає від цього природничо-технічна складова криміналістичної науки — криміналістична техніка².

Від 2017 року в Україні проводять судові психологічні експертизи з використанням поліграфа. Порядок проведення судових експертиз з використанням поліграфа врегульовано Конституцією України, Цивільним кодексом, Кримінально-процесуальним кодексом, Кодексом законів про працю України та спеціальними нормативними актами, до яких належать: Закон України «Про судову експертизу» та Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень і Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом Мініюсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами та доповненнями).

¹ Гусева В. О. Способи протидії розслідуванню тяжких та особливо тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи та шляхи їх подолання//*Вісник ХНУВС*. 2012. № 1 (56). С. 84—88.

² Степанюк Р. Л., Перлін С. І. Методологія та організація експертно-криміналістичного забезпечення боротьби зі злочинністю//*Криміналістичний вісник*. 2019. № 2 (32). С. 6—14.

У розд. VI «Психологічна експертиза» Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (п. 6.8) зазначено, що з метою здобуття орієнтувальної інформації можуть проводитися опитування із застосуванням комп'ютерного поліграфа.

Предметом опитування із застосуванням комп'ютерного поліграфа є здобуття орієнтувальної інформації щодо:

- ступеня ймовірності повідомленої опитуваною особою інформації;
- повноти наданої опитуваною особою інформації;
- джерела здобутої опитуваною особою інформації;
- уявлень опитуваної особи про певну подію;
- іншої орієнтувальної інформації, необхідної для конструювання версій розслідування певних подій¹.

Поліграф, або детектор брехні (polygraph, від грец. πολύ — «багато» та γράφω — «писати») — різновид психофізіологічної апаратури та комплексна багатоканальна апаратна методика реєстрування змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною схемою певних психологічних стимулів. Аналіз інформації, здобутої від людини в процесі опитування за допомогою поліграфа, як стверджується, дає змогу здобувати необхідну орієнтувальну інформацію та виявляти ту, яку людина приховує².

Сучасні детектори брехні складаються з ноутбука, на екрані якого відображаються графіки, сенсорного блока для перетворення показників організму в цифровий сигнал та датчиків (зазвичай 7—8 штук), які прикріплюють до тестованого. Іноді для додаткового аналізу результатів використовують відеокамеру або інші пристрої.

Професійне поліграфологічне обстеження містить три етапи: передтестову співбесіду, обстеження й аналіз поліграм. Під час передтестової співбесіди поліграфолог заповнює необхідні документи й обговорює тестові питання, для того щоб обстежуваний цілком зрозумів кожне запитання перед проходженням обстеження. Поліграфолог також пояснює процес перевірки на детекторі брехні та відповідає на всі запитання, що викликають занепокоєння в обстежуваного.

Поліграфолог закріплює на тілі обстежуваного необхідні датчики, які під час своєї роботи та поставлення запитань тестованому в режимі реального часу фіксують кардіологічні показники (тиск/пульс), дихальні (два канали дихання), гальванічні (шкірно-гальванічні реакції), плетизмограму

¹ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 10.12.2018).

² Вікіпедія. Поліграф. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%B%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84> (дата звернення: 10.06.2020).

(кровонаповнення в периферичних судинах) та сигнали з датчика руху (переміщення тіла), що дає змогу визначати спроби протидії. Після закріплення датчиків поліграфолог ставить попередньо обговорені питання, що вимагають односкладової відповіді — «так» або «ні». Фізіологічні показники реєструються з датчиків детектора брехні у формі поліграм.

Перші запитання, які ставить поліграфолог, є нейтральними. Цими запитаннями, які ще називають контрольними, поліграфолог фіксує фізіологічні показники людини за звичайних обставин. Потім починаються релевантні запитання (що стосуються обставин, істинність яких потрібно з'ясувати), відповіді на які порівнюють з контрольними. Завдяки цьому фахівець визначає правдивість відповідей. На останньому етапі поліграфологічного обстеження експерт аналізує поліграми та робить висновок щодо правдивості обстежуваної особи¹.

Психологи одностайні в думці, що достовірність відповідей, здобутих від поліграфа, залежить від конкретної техніки формулювання запитання, здібностей і вміння поліграфолога визначити коло конкретних питань, а також від того, як налаштовано апаратуру.

П. Д. Біленчук зазначав, що науково доведено: з психологічної точки зору пам'ять людини є психологічним процесом, який містить три основні стадії — сприйняття, запам'ятовування та відтворення. Дві перші стадії формують у нервовій тканині головного мозку нервові зв'язки (утворення). Уявні образи минулого в клітинах мозку зберігаються у формі так званих асоціативних зв'язків. Запам'ятовування та сприйняття має вибірковий характер: людина запам'ятовує не все, що сприймає, а те, що викликає у неї глибокі хвилювання або є важливим для неї².

Застосування поліграфа (детектора брехні) не може суперечити основним правам, свободам і законним інтересам людини, її честі та гідності. Зазначені вище вимоги закріплено в нормах Конституції України, законодавстві про працю й інших нормативно-правових актів. У ст. 28 Конституції України наголошено: «Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям». Використання поліграфа підпадає під формулювання «інші досліді».

У ст. 32 Конституції України закріплено: «Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди <...>»³.

¹ Муха Д. Поліграф в кримінальному провадженні: наскільки доцільно?//*Юридична Газета online*. 2019. № 23 (677). URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/poligraf-v-kriminalnomu-provazhenni-naskilki-docilno.html> (дата звернення: 07.05.2020).

² Біленчук П. Д., Головач В. В, Салтевський М. В. Криміналістика: підручник. Київ: Право, 1997. 256 с.

³ Конституція України: прийнято 28.06.1996 р. (зі змінами та доповненнями)//*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.

Підставою для широкого застосування поліграфів правоохоронними органами України є Закон «Про оперативно-розшукову діяльність». Стаття 8 цього Закону закріплює право органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, опитувати осіб за їхньої згоди (п. 1 ч. 1 ст. 8). Відповідно, поліграф застосовують різновид опитування. При цьому здобути у такий спосіб відомості не можна розглядати в суді як докази у справах: вони є лише орієнтирами для збирання офіційних доказів. Згідно з ч. 16 ст. 9 цього Закону, для одержання інформації забороняється застосовувати технічні засоби, психотропні, хімічні та інші речовини, які пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей та навколишньому середовищу¹.

Судова експертиза з використанням поліграфа (далі — *психофізіологічна експертиза з використанням поліграфа*) — це психологічна експертиза у вигляді дослідження експертом-поліграфологом на основі спеціальних знань з використанням поліграфа психофізіологічних реакцій особи на відповіді, пред'явлені у процесі дослідження стимули з метою перевірки достовірності інформації, яку надає досліджувана особа².

У кримінальному провадженні експерти застосовують результати перевірок на поліграфі (детекторі брехні), проведені за принципами неупередженості, об'єктивності, професійності відповідними судовими експертами державних спеціалізованих установ.

Результати перевірок на поліграфі (детекторі брехні) мають орієнтувальне значення в процесі доказування. Родовим об'єктом судово-психіатричної експертизи з використанням поліграфа є особа, а спеціальними об'єктом — психофізіологічні процеси (такі, як пам'ять, емоції, мотивувальна зона діяльності особи).

Кримінальний процесуальний кодекс детально регламентує тільки проведення обов'язкових експертиз, тоді як факультативні експертизи може призначати на свій розсуд суд. Призначену в межах кримінального судочинства таку факультативну експертизу найчастіше називають «судовою психофізіологічною експертизою з використанням поліграфа». При цьому застосування поліграфа є лише одним з методів дослідження, якими судові експерти послуговуються на практиці.

Проведення психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа можливе на підставі:

- постанови слідчого чи прокурора (ст. 110 та ч. 1 ст. 243 КПК);
- звернення сторони захисту — підозрюваного або обвинуваченого чи їхніх захисників або адвокатів (ч. 2 ст. 243 КПК);

---

¹ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ (зі змінами та доповненнями)//*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 22. Ст. 303.

² Експертиза з використанням поліграфу. Офіц. сайт компанії DSP. URL: <http://dsp.ua/ekspertuza-z-vukorustannyam-poligrafu> (дата звернення: 15.05.2020).

- ухвали суду з власної ініціативи чи за клопотанням сторін або потерпілого (ст. 332 КПК, ст. 144 ЦПК, ст. 81 КАСУ, ст. 41 ГПК).

Висновок психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа є джерелом доказів у кримінальному провадженні (ст. 84 КПК).

Висновок психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа суд приймає як доказ лише в тому разі, якщо експертизу проведено у суворій відповідності з вимогами законодавства, а сам висновок має всі необхідні складові ¹.

Під час проведення психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа можна поставити запитання, що стосуються подій та обставин, які залишились у пам'яті досліджуваної особи під час вчинення вбивств із застосуванням домашнього насильства. Наявність у пам'яті особи певних подій та обставин дає змогу стверджувати про:

- причетність/непричетність цієї особи до конкретних правопорушень (вчинення безпосередньо вбивства, застосування різного роду насильства до членів родини та ін.);
- намір і рольову участь особи у правопорушеннях, факт усвідомлення особою можливих наслідків правопорушень та бажання їх настання;
- наявність пом'якшувальних або обтяжуючих обставин (наприклад: вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, вчинення вбивства з перевищенням меж крайньої необхідності та ін.);
- вчинення особою юридично значущих діянь (дій або бездіяльності) у минулому;
- факти настання юридично значущих подій у минулому тощо.

Перевірка на поліграфі (детекторі брехні) є обов'язковою у разі розслідування умисних тяжких і особливо тяжких злочинів, а в решті випадків — за добровільною згодою особи. Отже, у разі вчинення вбивства із застосуванням домашнього насильства, призначення судово-психіатричної експертизи з використанням поліграфа має обов'язковий характер. Відмова від проходження перевірки на поліграфі (детекторі брехні) не є підставою для визнання особи винною у вчиненні суспільно-небезпечного діяння, але цю відмову занотують до протоколу слідчої (розшукової) дії. Застосування поліграфа (детектора брехні) не дозволено у разі, якщо особа страждає на порушення серцево-судинної діяльності або дихальних шляхів і/або перебуває у стані психічного або фізичного виснаження, і/або регулярно вживає наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори чи інші лікарські засоби, що їх містять ².

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змінами та доповненнями)//*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9—10, 11—12, 13. Ст. 88.

² Чи потрібен детектор брехні в кримінальному процесі?//*Газета «Закон і Бізнес»*. URL: <https://radako.com.ua/news/chi-potriben-detektor-brejni-v-kriminalnomu-prosesi> (дата звернення: 16.05.2020).

За результатами виконаного дослідження поліграфолог формує та подає замовникові у визначений ним термін, але не раніше доби від дня проведення тестування, довідку або експертний висновок поліграфолога.

Перевірку на поліграфі (детекторі брехні) проводять у найбільш сприятливий для організму людини час — з 10-ї до 18-ї години.

Дослідження осіб на поліграфі не проводять:

- 1) у разі наявності медичної довідки про повну або часткову недієздатність особи, щодо якої має бути проведено опитування на поліграфі;
- 2) щодо прогнозування дій особи або її намірів, не підтверджених конкретними фактами подій минулого;
- 3) щодо неповнолітніх осіб, за винятком тих, хто вчинив кримінальні правопорушення, за які передбачено відповідальність, визначену Кримінальним кодексом України;
- 4) щодо осіб, старших 70 років;
- 5) щодо осіб, які не знають державної мови за умови відсутності перекладача;
- 6) щодо осіб, які мають вади здоров'я, пов'язані з цілковитою або частковою глухотою, німотою, проблемами мовлення, дикцією тощо, за відсутності сурдоперекладача;
- 7) щодо працівників спеціальних служб (за винятком випадків відповідного письмового дозволу керівництва спеціальних служб);
- 8) якщо поліграфолог перебуває у службових, родинних або інших взаєминах з особою, що проходить опитування (дослідження) на поліграфі, а також за наявності інших обставин, які можуть вплинути на об'єктивність висновку поліграфолога;
- 9) у разі явних ознак фізичного або психічного виснаження, сонливості, перезбудження, втоми опитуваної (досліджуваної) особи на поліграфі тощо.

Серед учасників кримінального провадження про вчинення вбивств, вчинених у зв'язку із застосуванням домашнього насильства, до яких дозволено застосувати поліграф, можуть бути: підозрюваний, обвинувачений та свідки. Заборонено застосовувати до опитуваної особи будь-які форми погроз, насильства чи інші незаконні засоби впливу, які принижують честь та людську гідність або створюють небезпеку для її законних інтересів, життя і здоров'я. Примушування особи до проходження процедури опитування на поліграфі заборонено.

Щодо застосування судово-психологічної експертизи з використанням поліграфа до свідків, то тут в нашому законодавстві існують суперечності. А саме: виникає спірне питання щодо норм ч. 3 ст. 28 Конституції України: «Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам <...>» та ст. 385 Кримінального кодексу України «Відмова свідка від давання показань <...>». Конституцією передбачено право людини на відмову від будь-якого дослідження щодо

неї, водночас Кримінальний кодекс визначає відповідальність за відмову від надання свідчень.

Більшість науковців вважає за необхідне використовувати поліграф у правоохоронній діяльності під час розслідування злочинів. Так, Т. Ф. Моїсеева звертає увагу на значущість проведення психофізіологічних досліджень з використанням поліграфа під час розслідування злочинів для здобуття переважно орієнтувальної інформації¹.

О. І. Мотлях зазначає, що застосування поліграфа у кримінальному судочинстві України створює додаткові можливості для пізнання досудовим слідством того, що перебуває поза межами звичайних людських можливостей і здібностей. Зокрема, доволі критично зауважує, що ігнорувати чи не використовувати у досудовому слідстві сучасні науково-технічні засоби, одним з яких є поліграф, означає позбавити кримінальне судочинство належного, ефективного та своєчасного розслідування злочинів².

Зважаючи на викладене, можна дійти висновку, що використання поліграфа під час розслідування злочинів, передусім, вбивств, вчинених із застосуванням домашнього насильства, має важливе організаційне та спрямувальне значення для висунення слідчих версій і формування методики розслідування.

Сьогодні наша країна перебуває на шляху розбудови широкого використання поліграфа під час розслідування кримінальних проваджень. Застосування поліграфа в діяльності правоохоронних органів матиме більш урегульований характер після прийняття Закону України «Про захист осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі». Як свідчить аналіз проекту зазначеного вище Закону, у ньому враховано умови та підстави проведення дослідження, що корелюються з положеннями чинних нормативно-правових актів, які регулюють застосування поліграфа. Залишається сподіватися на те, що у разі прийняття цього Закону права осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі, буде реально захищено.

Висновки. Підсумовуючи факти й думки науковців і психологів, сьогодні неможливо однозначно стверджувати про доцільність використання поліграфа під час розслідування кримінальних проваджень, оскільки показники поліграфа є лише фізіологічними даними про людину на певний момент. Зазначені фізіологічні показники виникають як результат психологічних реакцій, які людині-поліграфологу достатньо складно відстежити повною мірою. До того ж поліграфолог може помилитися в інтерпретуванні результатів дослідження, а їх оскарження наразі є складним процесом,

¹ Моїсеева Т. Ф. Проблемы использования полиграфа в судебной экспертизе// *Про актуальні питання судово-експертного та техніко-криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинів*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Еліт Прінт, 2010. С. 24—27.

² Мотлях О. І. Ефективність використання поліграфа у розслідуванні злочинів минулих років//*Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 8. С. 208—211.

якщо взагалі можливим. Проте, для всебічного й ефективного розслідування вбивств, вчинених у зв'язку із застосуванням домашнього насильства, органи досудового слідства повинні застосовувати всі можливі методи й засоби, до яких належить і поліграф як науково-технічний прилад.

Суперечливими залишаються норми Конституції України (ст. 28) та Кримінального кодексу України (ст. 385). Однак, поліграф — це метод, за допомогою якого можна виявити істину, що допоможе слідчому у формуванні напряду подальшого розслідування вбивств, вчинених із застосуванням домашнього насильства.

References

- Bilenchuk, P.D., Holovach, V.V, Saltevskyi, M.V. (1997). *Kryminalistyka*. Kyiv: Pravo [in Ukrainian].
- Chezare Lombrozo. *Chelovek prestupnyi* (2016). Perevodchyky: H. Hordon, K. Tetiushynova, S. Rappoport, N. Zhytkova, Kyiv: Tolstoi, OOO TD Alhorytm [in Ukrainian].
- Chy potriben detektor brekhni v kryminalnomu protsesi? *Hazeta «Zakon i Biznes»*. URL: <https://radako.com.ua/news/chi-potriben-detektor-brekhni-v-kryminalnomu-procesi> (data zvernennia 16.05.2020) [in Ukrainian].
- Ekspertyza z vykorystanniam polihrafu*. Kompaniia DSP. URL: <http://dsp.ua/ekspertyza-z-vukorustanniam-polihrafu/> (data zvernennia 15.05.2020) [in Ukrainian].
- Husieva, V. O (2012) Sposoby protyidii rozsliduvanniu tiazhkykh ta osoblyvo tiazhkykh zlochyniv proty zhyttia ta zdorovia osoby ta shliakhy yikh podolannia. *Visnyk KhNUVS*, 1 (56) [in Ukrainian].
- International League of Polygraph Examiners*. URL: https://www.polygraph.org.ua/index_ukr.html [in Ukrainian].
- Konstytutsiia Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* № 30 (1996) art. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19.05.2020 № 619-IX (2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 9-10, 11-12, 13, art. 88 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
- Moiseeva, T. F. (2010) Problemy ispolzovaniia polihrafa v sudebnoi ekspertize. *Pro aktualni pytannia sudovo-ekspertnoho ta tekhniko-kryminalistychnoho zabezpechennia rozkryttia i rozsliduvannia zlochyniv*. Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kyiv: Elit Print [in Russian].
- Motliakh, O.I. (2014) Efektyvnist vykorystannia polihrafa u rozsliduvanni zlochyniv mynulykh rokiv//*Porivnialno-analitychne pravo*, № 8 [in Ukrainian].
- Motliakh, O.I. (2015) Okremi zasady vykorystannia polihrafa pid chas rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav* № 1 Kyiv [in Ukrainian].
- Mukha, D. (2019) Polihraf v kryminalnomu provadzhenni: naskilky dotsilno? *Yurydychna Hazeta* (№ 23) vid 03.06.2019 URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kryminalne-pravo-ta-proces/poligraf-v-kryminalnomu-provadhenni-naskilki-docijno.html> (data zvernennia 07.05.2020) [in Ukrainian].
- Nakaz 08.10.98 № 53/5 (1998) *Pro zatverdzhennia Instruksii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovometodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen* [in Ukrainian].

- Nazarov, O. A. (2016) Sudovo-psykholohichna ekspertyza. *Zastosuvannia polihrafa ta spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi*. Elektronnyi zhurnal. Kyiv, 2, URL: <http://expert-nazarov.com/nomera/709-2016-2-16> [in Ukrainian].
- Polihraf (28 zhovtnia 2019). Otrymano z Wikipedia URL: <http://wikiinfo.mdp.u.org.ua/index.php?title=%D0%9F%D0%BE%D0%B%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84> [in Ukrainian].
- Proekt Zakonu pro dopovnennia Kryminalnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy polozhenniamy shchodo vykorystannia polihrafa (detektora brekhni) vid 10.12.2015 № 3611 (2015) URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57349 [in Ukrainian].
- Stepaniuk, R. L., Perlin, S. I. (2019) Metodolohiia ta orhanizatsiia ekspertno-kryminalistychnoho zabezpechennia borotby zi zlochynnistiu. *Kryminalistychnyi visnyk*, 2 (32), [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy Pro operatyvno-rozshukovu diialnist. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, № 22, art.303. (1992) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (data zvernennia 16.05.2020 [in Ukrainian].

Е. А. Шаповал

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОЛИГРАФА ВО ВРЕМЯ РАССЛЕДОВАНИЯ УБИЙСТВ С ПРИМЕНЕНИЕМ ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ

В статье рассмотрены вопросы применения психофизиологического исследования с использованием полиграфа (детектора лжи) при расследовании уголовных преступлений, а именно убийств, совершённых с применением домашнего насилия. Проанализировано действующее законодательство Украины, регулирующее сферу применения исследований с использованием полиграфа, его проблемы и перспективы развития.

Проанализированы суть психофизиологического исследования с использованием полиграфа. Установлены принципы применения, основные требования к лицам, в отношении которых применяется полиграф. Определена роль психофизиологического исследования при расследовании убийств, совершённых с применением домашнего насилия.

В ходе научного исследования применялся диалектический метод, то есть исследовались все явления, связанные с использованием полиграфа во взаимосвязи, взаимообусловленности и его историческое развитие. Работа устройства, с помощью которого проводится психофизиологическое исследование с применением полиграфа, описано с использованием методов анализа и синтеза. Также при подготовке научной работы применялись методы моделирования, дедукции, наблюдения и др.

Проанализировав практику применения полиграфа в разных странах мира, мы видим, что судебную психофизиологическую экспертизу с использованием полиграфа во многих странах урегулировано отдельными законами либо отдельными правовыми нормами закона или иными нормативно-правовыми актами, её назначают и проводят в случае возникновения противоречий при расследовании уголовных преступлений, а именно:

- *когда возникают прямые противоречия между показаниями участников следствия;*

- когда существует противоречие между показаниями допрошенных лиц и другими доказательствами в деле уголовной направленности;
- когда отсутствуют какие-либо доказательства по делу.

Украина находится только на стадии легализации использования полиграфа при расследовании уголовных преступлений. Об этом свидетельствуют законопроекты, в частности:

- от 10.12.2015 г. № 3611 «О дополнении Уголовного процессуального кодекса Украины положениями относительно использования полиграфа (детектора лжи)»;
- от 17.02.2016 г. № 4094 «О защите прав лиц, проходящих опрос (исследование) на полиграфе»;
- от 04.03.2016 г. № 4094-1 «О полиграфологической деятельности».

Правоохранительные органы Украины недостаточно активно применяют полиграф для психофизиологических исследований в своей деятельности. Такая ситуация возникает в силу субъективных и объективных причин, одной из которых являются пробелы в законодательстве. Но мы находимся на пути, направленном на урегулирование этих отношений. В частности, практика развитых стран мира (таких, как США, Китай, Япония и др.) свидетельствует об эффективности использования данного устройства.

Подытоживая сказанное, можно сделать выводы, что использование полиграфа в уголовном судопроизводстве, в частности при расследовании убийств, совершённых с применением домашнего насилия, имеет основы для практического применения. Назначение психофизиологического исследования с применением полиграфа создаёт надлежащие условия в работе следователя для квалифицированного, беспристрастного расследования убийства, совершённого с применением домашнего насилия.

Ключевые слова: полиграф, эксперт-полиграфолог, психофизиологическая экспертиза с применением полиграфа, уголовное производство, уголовное судопроизводство.

K. Shapoval

THE USE OF A POLYGRAPH DURING THE INVESTIGATION OF MURDERS INVOLVING DOMESTIC VIOLENCE

The article considers the application of a polygraph (lie detector) psychophysiological examination while the investigation of criminal offenses, namely murders committed with domestic violence. The current legislation of Ukraine, which regulates the application scope of examination with the use of a polygraph, its problems and prospects for development is analyzed.

The article purpose is to analyze the essence of polygraph (lie detector) psychophysiological examination, establish the principles of its application, the basic requirements for persons in respect of whom a polygraph is used, identify the role of psychophysiological examination in the investigation of murders involving domestic violence.

When conducting scientific research, the dialectical method was used, that is all the phenomena connected with the use of a polygraph in their interconnection, interdependence and the device historical development were analyzed. The operation of the device with the help of which a polygraph psychophysiological examination is carried out were described using the methods of analysis and synthesis. Besides, the methods of modeling, deduction, observation, etc. Were used in the preparation of scientific paper content.

Having analyzed the practice of using a polygraph in the world in many countries, we can admit that polygraph psychophysiological examination is regulated by a specific law, or by specific legal norms or regulatory legal acts, is appointed and conducted in case of inconsistencies while criminal offenses investigation, namely:

- *when there are direct contradictions between the testimony of the investigation participants;*
- *when there is a contradiction between the testimony of the interrogated persons and other evidence in the criminal case;*
- *when there is no evidence in the case.*

Ukraine is only at the stage of legalizing the use of polygraphs during criminal offenses investigation. This is evidenced by the bills, in particular:

- *No.3611 dated 10.12.2015 “On supplementing the Criminal Procedural Code of Ukraine with provisions on the use of a polygraph (lie detector)”*
- *No.4094 dated 17.02.2016 “On protection of the persons rights undergoing polygraph test (examination)”*
- *No.4094-1 dated 04.03.2016 “On polygraph activity”*

The use of a polygraph while psychophysiological examination in the activities of Ukrainian law enforcement agencies is not actively applied. This situation arises due to subjective and objective reasons, one of which is gaps in the legislation; but we are on the way to regulating such relations. In particular, the practice of developed countries such as the United States, China, Japan and others reflects the efficiency of this device use.

Summarizing the above, it can be concluded that the use of a polygraph while criminal proceedings, in particular in the investigation of murders involving domestic violence, possesses the principles of practical application. The appointment of a polygraph psychophysiological examination creates appropriate conditions for an investigator work in order to conduct a qualified, impartial investigation of a murder involving domestic violence.

Keywords: polygraph, polygraph examiner, polygraph psychophysiological examination, criminal procedure, criminal proceedings.

Надійшла до редколегії 17.06.2020

Шаповал К. А. Використання поліграфа під час розслідування вбивств, вчинених із застосуванням домашнього насильства//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр./редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків: Право, 2020. Вип. 21. С. 66—78. DOI: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_04.